

О. В. Левченко,
аспірант кафедри інформаційної політики та цифрових технологій
Національної академії державного управління при Президентові України
ORCID ID: 0000-0002-1218-5546

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.12.131

МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПАРТИСИПАТИВНИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

O. Levchenko,
Postgraduate student of Information Policy and Digital Technologies Faculty,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

MONITORING AND EVALUATION OF THE PARTICIPATORY BUDGETS IMPLEMENTATION IN UKRAINE

У статті здійснено аналіз тенденцій розвитку партисипативних бюджетів на місцевому рівні. Зазначено, що партисипативні бюджети сприяють інклюзивному управлінню та впливу на процес прийняття управлінських рішень, життєво важливих для інтересів громадян. Обґрунтовано, що задля налагодження діалогу між владою та громадою, а також формування спільної культури відповідальності потрібно створити ефективний інструментарій цифрової демократії. У статті подаються три складові цифрової демократії, які потрібно враховувати для сталого розвитку партисипативного бюджетування в Україні. Визначено етапи формування такого інструментарію, проблеми та виклики, які виникають у суспільства під час використання інструменту партисипативного бюджету. Здійснено моніторинг та аналіз механізмів реалізації партисипативних бюджетів України з метою подальшого прогнозування участі мешканців у процесах покращення життєдіяльності населених пунктів.

The article analyzes the trends of the participatory budgets development at the local level. The crisis of confidence, the reluctance of residents assuming shared responsibility for the processes taking place in their communities and the misunderstanding of reforms being implemented in Ukraine lead to a situation where the existing tools of digital democracy face challenges to their effectiveness.

The purpose of this study is to analyze the existing experience of digital democracy tools functioning on the example of participatory budget in order to make the process more efficient at the local level; to form the general perception of challenges and risks that communities encounter when operating such instruments and also to provide mechanisms to improve it.

The key issue of participatory budgeting tools in Ukraine, and other democratic instruments that are implemented in Ukraine (public consultations, public councils, etc.) are not the formation of additional legislative initiatives (budgets, expenditures, instruments), but is connected with the approach for it functioning and main demand from society as to what results will be achieved in terms of these tools usage.

In particular, the participatory budget tool in Ukraine raises many issues and threats to the functioning and compliance with democratic standards for the formation of public budgets. Until now, common standards and approaches to the functioning of this tool did not exist, except for local attempts. There is also no philosophy and methodology for qualitative participation of citizens within the framework of the functioning of this instrument.

Usually, when forming and functioning a participatory budget, the emphasis is more concentrated on the budget funds usage, but not on the training of those responsible for decision-making. Nor is there an emphasis on participation in the formation on qualitative space of the participatory budget.

It is proved that the joint formation of the city's ecosystem (identification of priorities, co-responsibility for all processes taking place in the city and desires and opportunities for its

improvement) is an important condition for implementation of participatory budgets by local self-government bodies of Ukraine. It is also indicated that animation processes for attracting residents to use digital democracy instruments will promote an effective modernization of the rules and mechanisms for the public budgets functioning. It has been determined that the participatory budget has the potential for sustainable functioning and trust building between the authorities and local communities.

Ключові слова: партисипативний бюджет, громадський бюджет, бюджет участі, цифрова демократія, цифрова партисипація, врядування, цифрові технології.

Key words: participatory budget, digital democracy, digital participization, governance, digital technology.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Криза довіри, небажання мешканців брати на себе відповідальність за процеси, які відбуваються в їхньому населеному пункті, нерозуміння реформ, які впроваджуються в Україні призводить до ситуації, коли існуючий інструментарій цифрової демократії постає перед різними викликами ефективності свого функціонування.

Партисипативний бюджет, бюджет участі, громадський бюджет — різні назви по суті одного й того самого інструментарію. Ще в 2007 році експерти Світового Банку надали таке визначення цьому поняттю: учасницьке бюджетування є підходом до бюджетування прямої демократії. Такий інструментарій надає громадянам можливість дізнатись більше про діяльність влади, обговорювати та впливати на розподіл державних ресурсів. Цей інструмент є ефективним для навчання, залучення громадян, формування співвідповідальності, а також сприяє підвищенню рівня прозорості та підзвітності, що позитивно впливає на налагодження діалогу між владою і громадою. Учасницьке бюджетування також зміцнює інклюзивне управління, надаючи можливість маргінальним і нерепрезентативним групам бути почутими та впливати на процес прийняття управлінських рішень, життєво важливих для інтересів громадян [1].

Партисипативне бюджетування може нести і значні ризики. Партисипативні процеси можуть також використовуватись різними групами впливу. Або маскувати недемократичну, елітарну природу чи виключення певних категорій громадян, надаючи уявлення більш широкої участі та інклюзивного врядування, використовуючи державні кошти для лобювання інтересів певних політичних груп. Ризиками запровадження бюджетів участі є можливість їх використання задля незаконного та несправедливого розподілу бюджетів. Разом з тим цей інструмент також може використовуватись для позбавлення права на участь маргіналізованих груп, які висловлюють свою думку стосовно здійснення місцевого самоврядування.

Це також може відбутись через розв'язання "тиранії прийняття рішень і контролю" перекриттям існуючих законних процесів прийняття рішень, наприклад, шляхом обмеження ролі виборних місцевих рад у бюджетних рішеннях. "Тиранія групової динаміки" може дозволити маніпулятивним фасилітаторам зберігати і захищати інтереси керівних еліт. Щоб запобігти цим зловживанням, партисипаторний процес повинен повністю визнати місцеву політику та сприяти налагодженню формальних та неформальних відносин з владою таким чином, щоб процеси прийняття рішень були ефективними [1].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика застосування електронної та цифрової демократії стала об'єктом наукових досліджень різних вчених галузі державного управління, так, на нашу думку, серед багатьох вітчизняних публікацій особливу увагу привертають праці таких дослідників як Серенка А. [2], Карпенка О. [3], Колодій А. [4]. Питання цифрової демократії та цифрової партисипації також досліджували такі зарубіжні науковці Я. Ван Дійк [5], С. Грессель [6], Дж. Саймон, Т. Бесс, В. Боельман, Дж. Малген [7] та інші. Проте невирішеною частиною загальної проблеми дослідження залишається належне теоретико-методологічне обґрунтування інструментарію цифрової демократії на місцевому рівні в Україні.

МЕТА СТАТТІ

Метою даного дослідження є аналіз існуючого досвіду функціонування інструменту цифрової демократії на прикладі партисипативного бюджету задля того, щоб зробити процес більш ефективним на місцевому рівні; сформувати загальне уявлення про виклики та ризики, з якими стикаються населені пункти при функціонуванні такого інструменту, а також запропонувати механізми для його покращення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відповідно до аналітичної записки "Стан впровадження громадського бюджету (бюджету участі) у містах України", виконаної експертами Громадської спілки "Центр розвитку інновацій" за підтримки Програми EGAP, Фонду Східна Європа в 2017 році, станом на вересень 2017 року 92 органи місцевого самоврядування запровадили громадський бюджет, серед них — 1 обласна рада, 1 районна рада, 12 об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та 78 міст. Кожен із вищезазначених органів місцевого самоврядування (далі — ОМС) перебуває на своєму рівні впровадження громадського бюджету: деякі міста розпочали цей процес ще у 2015 році (наприклад, Луцьк та Черкаси), а деякі (наприклад, Зеленодольська ОТГ, Первомайськ, Харків) — прийняли відповідні Положення лише у 2017 році. Варто зазначити, що усі обласні центри України, окрім Херсона, запровадили громадський бюджет [8].

Вже станом на 2018 рік було зазначено, що громадський бюджет запроваджено майже у 120 ОМС України та усіма обласними центрами України (за даними всеукраїнського дослідження розвитку Громадського Бюджету, проведеного Центром розвитку інновацій) [9].

Ключова проблема громадського бюджету в Україні, як і ряду інших демократичних інструментів, які запроваджуються в державі (консультацій, громадських рад та ін.) полягає не в формуванні додаткових законодавчих ініціатив (бюджетів, витрат, інструментів), а пов'язана з підходом до функціонування та з ключовим запитом суспільства стосовно того, які результати будуть одержані в рамках партисипативних інструментів.

Важливо зазначити, що відбувається спотворення базових підходів до участі. Замість ключових інструментів, навиків, базових підходів використовуються окремі елементи як цифрової демократії, так і взагалі інструментів, пов'язаних з партисипацією, публічними консультаціями. Зокрема громадські ради, які були створені в Україні відповідно до ряду нормативних актів, таких як Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996 "Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики", Постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 року № 1378 "Типове Положення про громадську раду при центральному, місцевому органі виконавчому владі" та ін., мали випадки формалізованого характеру, використовувались політичними та фінансовими групами для формування власних інтересів. Відповідно, в Україні залишається загроза підміни понять у використанні інструментів, що спостерігається на прикладі українських реалій, зокрема, як використання інструментів "електронної" демократії, так і звичайних інструментів демократії.

Власне, відмінність від західних, особливо європейських підходів складається з трьох складових цифрової демократії:

- відповідне якісне нормування процедур, положень, законів та інших документів, які мають досить широкий спектр для користування цими інструментами;

- наявність якісного інструменту, захищеного, зрозумілого, орієнтованого на користувача, того, який дає можливість досягнути кінцевої мети (інформування, репрезентації та участі в процесі прийняття рішень);

- якісна кваліфікація та відповідні мотиви як в сервісній інфраструктурі, так безпосередньо в тих, хто може бути залучений в якості кінцевого користувача.

Зокрема інструмент "громадський бюджет" в Україні викликає багато питань та загроз щодо функціонування та відповідності демократичним стандартам формування громадських бюджетів.

До сьогодні не сформовано єдиних стандартів і підходів щодо функціонування цього інструменту, окрім локальних спроб. Також не сформовано філософію та методологію якісної участі громадян у межах функціонування цього інструменту.

Зазвичай, під час формування/функціонування громадського бюджету акцент зосереджується більше на аспекті використання бюджетних коштів, але не на навчанні людей відповідальності за прийняття рішень та участі в формуванні власного якісного простору в формуванні/функціонуванні громадського бюджету.

Проте існують певні перешкоди для ефективного функціонування цього інструменту:

- низька компетенція і розуміння громадян щодо ролі і завдань проекту громадських бюджетів;

- відсутність єдиного підходу в сприйнятті як організатора, так і виконавця громадського бюджету і на території населеного пункту, і на території України;

- відсутність етичних стандартів запровадження громадських бюджетів;

- загроза використання політиками громадських бюджетів як кроків реалізації власних стратегій;

- формальний підхід до оцінки ефективності, моніторингу, контролю і супроводу проектів громадських бюджетів.

Досить показовим є приклад впровадження окремих проектів, пов'язаних з громадським бюджетом. Загалом, можна визначити 3 етапи формування теперішнього стану цього інструменту.

Перший етап — це запровадження загального інструментарію. Ключова проблема цього етапу полягала у відсутності якісної верифікації учасників та низькому рівні сприйняття громадських бюджетів з базовою ціллю, яка була поставлена по громадському бюджету. Другий етап полягав у намаганні оптимізувати ці процеси і забезпечити технологічний якісний супровід процесу функціонування громадського бюджету. Третій етап — це формування базових підходів та розуміння ролі громадян в громадських бюджетах.

Такий шлях становлення інструменту "громадський бюджет" створив два ефекти. По-перше, це громадські проекти, підтримка яких зросла з позиції людей, по-друге, це також сприяння зниженню рівня маніпуляцій з боку недобросовісних учасників.

Власне, основна ідея, якої не вистачає в цьому інструменті — це те, що ключовим питанням є не тільки нормування процесу (положення і т. ін.), а й сформована та контрольована відповідальність учасників процесу.

Важливим аспектом є процес якісної ідентифікації задля зниження рівня фальсифікації. Проте без відсутності відповідальності самих ініціаторів процесу все одно можуть виникати маніпуляції.

Цифрова демократія повинна рухатись від популізму, від загальних речей, від свободи в інтернеті потрібно переходити до свідомої участі громадян в партисипації та управлінні процесами. Адже партисипація — це відповідальність, і ключове завдання полягає у формуванні відповідальності участі. Мова не про кримінальну відповідальність, а про бажання включитись і нести відповідальність за процес. Головна ідея полягає у тому, щоб якомога більше людей залучити до діяльності в системі формування внутрішньої відповідальності та внутрішньої активності.

Якщо розглядати законодавчу базу, то варто зазначити, що як такого чітко визначеного механізму впровадження партисипаторного бюджетування нема. Саме тому, відповідно до Закону України "Про органи місцевого самоврядування в Україні" № 280/97-ВР від п. 22 статті 26 ("Затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування") та у зв'язку з відсутністю механізму впровадження громадського бюджету, затвердженого нормативно-правовими актами на державному рівні, органи місцевого самоврядування затверджують відповідні положення, в яких самостійно визначають параметри та назву зазначеного процесу, наприклад: громадський бюджет, бюджет участі, партисипативний бюджет, бюджет місцевих ініціатив та інше.

З 2013 року проводиться щорічний Моніторинг впровадження інструментів електронного урядування в органах місцевого самоврядування найбільших міст України, який реалізується ГО "Подільська агенція регіо-

нального розвитку" спільно з Асоціацією органів місцевого самоврядування "Міста електронного урядування в Україні", ВГО "Громадська мережа ОПОРА" та іншими партнерами (залежно від року дослідження). В 2018 році у дослідженні ступеня впровадження інструментів електронної партисипації в органах місцевого самоврядування розглядалися три аспекти електронної участі на місцевому рівні: наявність на сайтах міських рад інструментів зворотного зв'язку з громадськістю; рівень впровадження електронних петицій та наявність інформації щодо бюджетів громадських ініціатив [10].

У межах підкатегорії Бюджет участі/партисипативний бюджет оцінювались такі аспекти як наявність на сайті міської ради рубрики або банера "Громадський бюджет"; наявність інформаційних повідомлень про початок та перебіг голосування за проекти громадського бюджету; наявність можливості електронного голосування за проекти, подані на фінансування через громадський бюджет; наявність інформації про проекти, які стали переможцями; наявність інформації про хід реалізації проектів, які фінансуються через громадський бюджет. Така категорія включає 5 показників, яка оцінюється за п'ятибальною шкалою.

Відповідно до вищезазначеного дослідження, бюджет громадських ініціатив (бюджет участі, громадський бюджет) подається як частина коштів міського бюджету, щодо якої мешканці міста самостійно обирають, на що їх витратити, шляхом голосування, результати якого мають пряму дію, незалежно від волі чиновників та депутатів. Автором проекту може бути громадянин віком від 16 років. Він повинен детально розписати проект — від ідеї до витрат на його реалізацію.

З-поміж досліджуваних міст (до вибірки увійшли 125 найбільших міст України, проте частина з них знаходиться на непідконтрольній Україні території, тому оцінювалось 98 міських рад) було виявлено, що рубрика "Громадський бюджет" наявна на веб-сайтах 62 міст.

57 міст на своїх сайтах публікують інформаційні повідомлення про початок та перебіг голосування за проекти громадського бюджету. Громадяни 49 міст мають можливість електронного голосування за проекти, подані на фінансування через громадський бюджет. На сайтах менше половини від досліджуваних міських рад (47) наявна інформації про проекти, які стали переможцями. І лише 28 муніципалітетів інформують своїх громадян про хід реалізації проектів, які фінансуються через громадський бюджет [10].

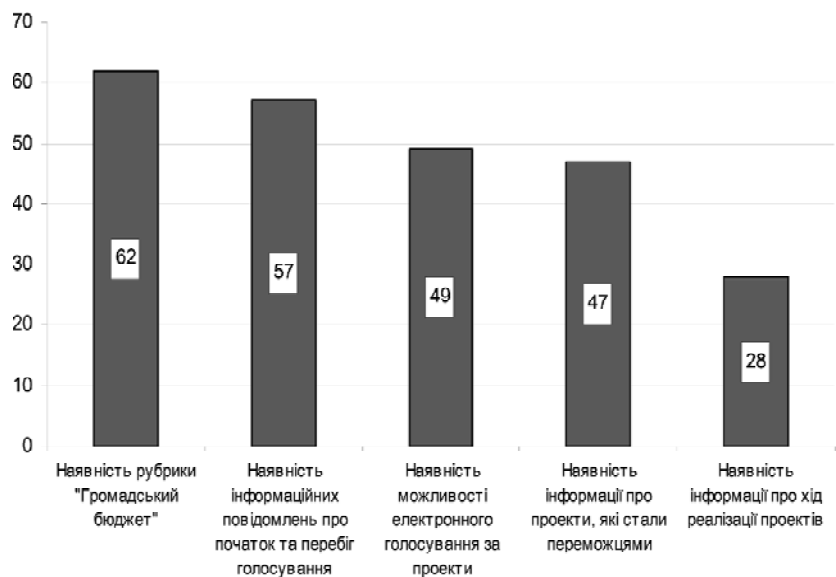
Таким чином, стає зрозуміло, що потрібне не лише ефективно функціонування проекту, але й постійний інформаційний супровід, який зробить цей процес більш ефективним.

Відповідно, 5 балів з 5-и можливих і перше місце зайняли такі міста: Бахмут, Боярка, Вінниця, Дніпро, Дружківка, Житомир, Запоріжжя, Київ, Коломия, Кре-

Таблиця 1. Оцінювання результатів впровадження бюджетів громадських ініціатив / бюджетів участі

№	Назва інструменту	Кількість міст, в яких інструмент	
		наявний	відсутній
1.	Наявність рубрики «Громадський бюджет»	62	36
2.	Наявність інформаційних повідомлень про початок та перебіг голосування за проекти громадського бюджету	57	41
3.	Наявність можливості електронного голосування за проекти, подані на фінансування через громадський бюджет	49	49
4.	Наявність інформації про проекти, які стали переможцями	47	51
5.	Наявність інформації про хід реалізації проектів, які фінансуються через громадський бюджет	28	70

Джерело: Моніторинг впровадження інструментів електронного урядування в органах місцевого самоврядування найбільших міст України за 2017 рік [10].

Рис. 1. Оцінювання наявності інформації про партисипативні бюджети міст та висвітлення етапів їх реалізації

Джерело: Моніторинг впровадження інструментів електронного урядування в органах місцевого самоврядування найбільших міст України за 2017 рік [10].

менчук, Кривий Ріг, Кропивницький, Луцьк, Львів, Мукачево, Нетішин, Одеса, Охтирка, Полтава, Рівне, Тернопіль, Черкаси, Чернівці, Чернігів.

З метою дослідження динаміки розвитку інструменту "Бюджет громадських ініціатив", пропонуємо розглянути приклад міста Вінниці. Наприкінці 2015 року був впроваджений інструмент прямої демократії — бюджет участі, зокрема рішенням міської ради № 13 від 25.12.2015 року затверджено "Положення про Бюджет громадських ініціатив м. Вінниці", яке й визначає основні засади процесу взаємодії органів місцевого самоврядування та членів територіальної громади щодо впровадження інноваційних механізмів залучення громадськості до розподілу коштів міського бюджету [11].

Перший пілотний етап конкурсу стартував у лютому 2016 року. На 2016 рік для реалізації проектів в рамках Бюджету громадських ініціатив було передбачено фінансування обсягом 5 мільйонів гривень. Під час першого, пілотного етапу на конкурс було подано 174 проекти, з них переважна більшість стосувалась благоустрою міста. Відповідно до умов конкурсу проекти розподілялися на дві категорії: малі проекти (сумою до 200 тисяч гривень) та великі проекти (від 200 тисяч гривень до 1 мільйона гривень) у співвідношенні 50% на

50%. Всього на загальноміське голосування було внесено 80 проектів, з них 43 великих та 37 малих.

Голосування відбувалось упродовж першої декади квітня 2016 року, як у паперовому вигляді, так і в онлайн-режимі на сайті Вінницької міської ради в розділі "Бюджет громадських ініціатив" шляхом заповнення анкети через ідентифікацію в електронному кабінеті мешканця [12].

Другий конкурс реалізації інструменту "Бюджет громадських ініціатив" відбувся в тому ж 2016 році. Власне, бюджет конкурсу на 2017 рік вже склав 6,5 мільйона гривень із співвідношенням 85% на реалізацію великих проектів та 15% на реалізацію малих проектів. Подача проектних пропозицій відбувалась з 15 липня до 5 вересня 2016 року (продовжено з метою подачі проектів на "День міста 2016", а голосування відбувалось з 1 по 10 жовтня 2016 року [13].

Третій конкурс відбувався впродовж 2017 року. На реалізацію проектів у 2018 році було заплановано витратити в сумі 7 мільйонів гривень. Співвідношення між фінансуванням проектів залишилось таким же. Подача проектів відбувалась з 1 квітня до 15 травня 2017 року. Один автор мав можливість подавати один великий та один малий проект. Голосування за проекти відбулось з 1 по 10 жовтня 2017 року [14].

Четвертий конкурс проведено в 2018 році. Бюджет на реалізацію проектів в 2019 році і співвідношення між фінансуванням проектів залишились такими самими. Нововведенням стала можливість подачі проекту та голосування через всеукраїнську платформу "Громадський бюджет". Проекти подавались з 1 квітня по 15 травня 2018 року. Додатково проводились семінари стосовно написання проектів та "Ярмарка проектів" — презентація авторами власних проектів. Голосування за проекти відбулось з 1 по 15 жовтня 2018 року. Нововведенням стало те, що кожен мешканець міста отримав можливість проголосувати за 4 проекти — два великих і два малих [15].

П'ятий конкурс триває впродовж 2019 року, подача проектів здійснювалася з 1 квітня до 15 травня 2019 року. Оцінювання проектів відбуватиметься з 16 травня до 1 серпня 2019 року. В рамках інформаційної кампанії конкурсу, під час подачі проектів, проведено зустріч з авторами та потенційними авторами проектів, та передбачено проведення "Ярмарку проектів" — представлення авторів своїх проектів, презентуючи на загальні ідеї для містян та представників виконавчих органів, з метою коригування складових проекту, задля допущення більшої кількості проектів до голосування та реальної можливості їх реалізації на території вже Вінницької міської ОТГ.

Загалом варто зазначити, що інструмент "Бюджет громадських ініціатив" видозмінюється кожного року, відповідно до нових пропозицій, потреб мешканців та громадськості, щоб процес партисипації ставав більш ефективним для усіх стейкхолдерів.

ГО "Подільська агенція регіонального розвитку" розробила покрокову візуалізаційну презентацію стосовно того, як подати проект на конкурс "Бюджет громадських ініціатив" та яким чином проголосувати за проекти в онлайн-режимі [16].

ВИСНОВКИ

У рамках проведеного дослідження особливостей моніторингу та оцінювання партисипативних бюджетів в Україні одержано ряд висновків та рекомендацій:

1. Обґрунтовано, що спільне формування екосистеми міста (визначення пріоритетів, співвідповідальності за усі процеси, які відбуваються в місті, та бажання і можливостей до його покращення) є важливою умовою реалізації на практиці партисипативних бюджетів органами місцевого самоврядування України.

2. Доведено, що анімаційні процеси залучення мешканців до використання інструментів цифрової демократії сприятимуть ефективній модернізації правил та механізмів функціонування громадських бюджетів.

3. Визначено, що інструментарій "бюджет громадських ініціатив" має потенціал до сталого функціонування та формування довіри між владою та місцевими громадами.

Література:

1. Public sector governance and accountability series. Participatory budgeting [Електронний ресурс] / A.B. Brillantes, A. Folscher B. Goldfrank // The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. — 2007. — Режим доступу до ресурсу: <https://siteresources.worldbank.org/PSGLP/Resources/ParticipatoryBudgeting.pdf>

2. Серенок А.О. Сервісна електронна взаємодія в системі електронного уряду. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. Харків: ХарPI НАДУ "Магістр", 2010. № 1 (37). С. 153—161.

3. Карпенко О. Цифрове врядування: імперативи реалізації в Україні / Олександр Карпенко // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць ОРІДУ. — 2017. — Вип. 3 (71). — С. 57—61.

4. Колодій А. Концепція публічного (нового) врядування в її застосуванні до демократичних і перехідних систем / А. Колодій // Демократичне врядування: Науковий вісник. — 2012. — Вип. 10. — С. 1—22.

5. Van Dijk J. A. Digital Democracy: Vision and Reality [Електронний ресурс] / Jan A.G.M. van Dijk // Public Administration in the Information Age: Revisited, IOS—Press. — 2013. — Режим доступу: https://www.utwente.nl/en/bms/vandijk/research/itv/itv_plaatje/Digital%20Democracy-%20Vision%20and%20Reality.pdf

6. Grasse S. Digital tools for participatory democracy [Електронний ресурс] / Samantha Grasse // GovLab Blog. — 2015. — Режим доступу до ресурсу: <http://thegovlab.org/digital-tools-for-participatory-democracy>

7. Digital Democracy: The Tools Transforming Political Engagement [Електронний ресурс] / J. Simon, T. Bass, V. Boelman, G. Mulgan // Nesta. — 2017. — Режим доступу: <https://www.nesta.org.uk/report/digital-democracy-the-tools-transforming-political-engagement>

8. Ємельянова А. Стан впровадження громадського бюджету (бюджету участі) у містах України: аналітична записка [Електронний ресурс] / А. Ємельянова, С. Лобойко, К. Літвінова // Центр розвитку інновацій. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <https://cid.center/1059250720-2/?fbclid=IwAR2NQ19lu4-VZIKUPj2YjA2VjF6yGzcNmOyOE8ZPD41pb-PiCBVsd-3xOvGU>

9. Громадська модель бюджету участі: рекомендації по впровадженню [Електронний ресурс] / [М. Боднар, С. Лобойко, І. Хацевич та ін.] // Центр розвитку інновацій. — 2018. — Режим доступу до ресурсу: <https://cid.center/18739172941-2/?fbclid=IwAR3JSYm-MIYqsoem5U77fGckitVp-j7zn8BS1CIYODNTokJPXUAi6-5-dYns>

10. Моніторинг впровадження інструментів електронного урядування в органах місцевого самоврядування найбільших міст України [Електронний ресурс] / Н.Г. Величко, О.В. Левченко, С.Є. Сакалош, А.Й. Яскевич // Громадська організація "Подільська агенція регіонального розвитку". — 2018. — Режим доступу до ресурсу: http://e-demlab.org/assets/files/monitoring_2018_100-cities.pdf

11. Аналітичний звіт "Партиципаторний бюджет" [Електронний ресурс] / К. Плоский, С. Гончар, Т. Харенко, В. Хорошев // проект міжнародної технічної допомоги "Партнерство для розвитку міст" (Проект ПРОМІС). — 2016. — Режим доступу до ресурсу: https://www.pauci.org/upload/files/Participatory_Budget_Dec2016.pdf

12. Інформація про проект (бюджет громадських ініціатив) [Електронний ресурс] // Веб-сайт Вінницької міської об'єднаної територіальної громади. — 2016. — Режим доступу до ресурсу: <http://gromada.vmr.gov.ua/Lists/InfoAbout/ShowContent.aspx?ID=2>

13. Інформація про проект (бюджет громадських ініціатив) II етап [Електронний ресурс] // Веб-сайт Вінницької міської об'єднаної територіальної громади. — 2016. — Режим доступу до ресурсу: <http://gromada.vmr.gov.ua/Lists/InfoAbout/ShowContent.aspx?ID=7>

14. Інформація про проект (бюджет громадських ініціатив) 2017 рік [Електронний ресурс] // Веб-сайт Вінницької міської об'єднаної територіальної громади. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <http://gromada.vmr.gov.ua/Lists/InfoAbout/ShowContent.aspx?ID=12>

15. Інформація про проект (бюджет громадських ініціатив) 2018 рік [Електронний ресурс] // Веб-сайт Вінницької міської об'єднаної територіальної громади. — 2018. — Режим доступу до ресурсу: <http://gromada.vmr.gov.ua/Lists/InfoAbout/ShowContent.aspx?ID=9>

16. Бюджет громадських ініціатив (візуалізаційна презентація) [Електронний ресурс] — 2018. — Режим доступу до ресурсу: <https://prezi.com/view/aMCy0c-JQwkp7MwO5H3XQ/>

References:

1. Brillantes, A. B. Folscher A. and Goldfrank, B. (2007), "Public sector governance and accountability series. Participatory budgeting", The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, available at: <https://siteresources.worldbank.org/PSGLP/Resources/ParticipatoryBudgeting.pdf> (Accessed 22 May 2019).

2. Serenok, A.O. (2010), "Service electronic interaction in the e-government system", Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia, vol. 1 (37), pp. 153—161.

3. Karpenko, O. V. (2017), "Digital Governance: Implementation Imperatives in Ukraine", Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia, vol. 3 (71), pp. 57—61.

4. Kolodij, A. F. (2012), "Concept of public (new) governance in its application to the democratic and transitional systems", Demokratychne vriaduvannia, vol. 10, pp. 1—22.

5. Van Dijk, J. A. (2017), "Digital Democracy: Vision and Reality", Public Administration in the Information Age: Revisited', IOS-Press, available at: [\[wente.nl/en/bms/vandijk/research/itv/itv_plaatje/Digital%20Democracy-%20Vision%20and%20Reality.pdf\]\(http://wente.nl/en/bms/vandijk/research/itv/itv_plaatje/Digital%20Democracy-%20Vision%20and%20Reality.pdf\) \(Accessed 3 June 2019\).](https://www.ut-</p>
</div>
<div data-bbox=)

6. Grassle, S. (2017), "Digital tools for participatory democracy", GovLab Blog, available at: <http://thegovlab.org/digital-tools-for-participatory-democracy> (Accessed 5 June 2019).

7. Simon, J. Bass, T. Boelman, V. Mulgan, G. (2017), "Digital Democracy: The Tools Transforming Political Engagement", Nesta, available at: <https://www.nesta.org.uk/report/digital-democracy-the-tools-transforming-political-engagement> (Accessed 3 June 2019).

8. Yemel'ianova, A. Lobjko, S. Litvinova, K. (2017), "The state of the public budget (participatory budget) implementation in the cities of Ukraine: an analytical note", Tsentr rozvytku innovatsij, available at: <https://cid.center/1059250720-2/?fbclid=IwAR2NQ19lu-4VZIKUPj2YjA2VjF6yGzcNmOyOE8ZPD41pb-PiCBVsd-3xOvGU> (Accessed 28 May 2019).

9. Bodnar, M. Lobjko, S. Khatsevych, I. (2018), "Public participatory budget model: recommendations for implementation", Tsentr rozvytku innovatsij, available at: <https://cid.center/18739172941-2/?fbclid=IwAR3JSYmMIYqsoem5U77fGCKitVp-j7zn8BS1CI-YODNToKJPXUAI6-5-dYns> (Accessed 28 May 2019).

10. Velychko, N. Levchenko, O. Sakalosh, S. Yaskevych, A. (2018), "Monitoring of the e-governance tools implementation in the local government bodies of the largest cities of Ukraine", Podil's'ka ahentsiia rehional'noho rozvytku, available at: http://e-demlab.org/assets/files/monitoring_2018_100-cities.pdf (Accessed 24 May 2019).

11. Ploskyj, K. Honchar, S. Kharenko, T. Khoroshev V. (2016), "Analytical report Participatory Budget", Proekt PROMIS, available at: https://www.pauci.org/upload/files/Participatory_Budget_Dec2016.pdf (Accessed 10 June 2019).

12. The official site of Vinnytsia municipal amalgamated territorial community (2016), "Information about the project (budget of public initiatives)", available at: <http://gromada.vmr.gov.ua/Lists/InfoAbout/ShowContent.aspx?ID=2> (Accessed 10 June 2019).

13. The official site of Vinnytsia municipal amalgamated territorial community (2016), "Information about the project (budget of public initiatives) II stage", available at: <http://gromada.vmr.gov.ua/Lists/InfoAbout/ShowContent.aspx?ID=7> (Accessed 10 June 2019).

14. The official site of Vinnytsia municipal amalgamated territorial community (2017), "Information about the project (budget of public initiatives) of 2017 year", available at: <http://gromada.vmr.gov.ua/Lists/InfoAbout/ShowContent.aspx?ID=12> (Accessed 5 June 2019).

15. The official site of Vinnytsia municipal amalgamated territorial community (2018), "Information about the project (budget of public initiatives) of 2018 year", available at: <http://gromada.vmr.gov.ua/Lists/InfoAbout/ShowContent.aspx?ID=9> (Accessed 6 June 2019).

16. Budget of public initiatives (visualization presentation) (2018), Podil's'ka ahentsiia rehional'noho rozvytku, available at: <https://prezi.com/view/aMCy0c-JQwkp7MwO5H3XQ/> (Accessed 10 June 2019).

Стаття надійшла до редакції 17.06.2019 р.